

ΣΕΙΡΑ ΙΣΤΟΡΙΑ 1

ΜΕΝΕΛΑΟΣ Β. ΔΑΛΙΑΝΗΣ

Η ΕΘΝΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΑΣ
ΣΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ (1940-1944)

ΙΡΛΚΟΣ

Ο Μενέλαος Β. Δαλιάνης γεννήθηκε το 1921 στο Βουλιαράτι του νομού Αργυροκάστρου. Από τις αρχές του 1943 πήρε ενεργό μέρος στην Εθνική Αντίσταση της Ελληνικής Μειονότητας στην Αλβανία κατά του φασισμού. Μετά την απελευθέρωση της Αλβανίας εργάστηκε σε διάφορους κρατικούς τομείς και ιδιαίτερα στον Κέντρικό Τύπο. Διακρίθηκε ως Δημοσιογράφος με άρθρα, έρευνες και ρεπορτάζ που χαρακτηρίστηκαν μοναδικά για την ευστροφία και την τοποθέτησή τους. Το 1945 του ανατέθηκε στο Αργυρόκαστρο η έκδοση της πρώτης ελληνικής εφημερίδας, το «Λαϊκό Βήμα», από τις σελίδες του οποίου προβλήθηκαν οι δραστηριότητες της Ελληνικής Μειονότητας ως τις ημέρες μας.

Ως δημοσιογράφος ταξίδεψε σε αρκετές χώρες· πήρε μέρος σε πολλά συνέδρια και διέσωσε άγνωστες πλευρές της Εθνικής Αντίστασης από αφηγήσεις των πρωταγωνιστών του Αγώνα.

Είναι μέλος της Δημοκρατικής Ένωσης Αλβανών Δημοσιογράφων.

Η ΕΘΝΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ (1940-1944)

Μενέλαος Β. Δαλιάνης

ΣΕΙΡΑ ΙΣΤΟΡΙΑ 1

© Copyright Εκδόσεις «Ιωλκός» & Μενάλαος Β. Δαλιάνης

2000 Α΄ Έκδοση

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΙΩΛΚΟΣ»

Βαλτετσίου 15 & Ιπποκράτους

Αθήνα 106 80

Τηλ.: 3618684, 3624952 Fax: 3625019

E-mail: che@athena.compulink.gr

ISBN 960-426-168-1

Η ΕΘΝΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΑΣ
ΣΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ (1940-1944)

ΑΠΩ ΔΕΛΤ / ΚΑ

ΜΕΝΕΛΑΟΣ Β. ΔΑΛΙΑΝΗΣ

Η ΕΘΝΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΑΣ
ΣΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ
(1940-1944)

ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ
ΑΠΟ ΤΟ
ΚΑΣΤΑΝΙΑΝΗΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΚΟΝΙΤΣΑΣ
ΑΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 56238
ΗΜΕΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 22/6/2015
ΤΑΞΙΝ. ΑΡΙΘΜ.

ΙΩΛΚΟΣ
ΣΕΙΡΑ ΙΣΤΟΡΙΑ 1

*Αφιερώνεται στη μνήμη του πατέρα μου
Βασίλη Θ. Δαλιάνη,
διοικητή του τάγματος «Θανάσης Ζήκος»
και σε όλους τους αγωνιστές
της Εθνικής Αντίστασης
της Ελληνικής Μειονότητας στην Αλβανία.*

* ΣΥΛΛΟΓΗ *
ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΠΡΙΩΝΗ
ΔΩΡΕΑ ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΛΛΟΓΟ
ΚΑΣΤΑΝΙΑΝΗΣ ΠΩΓΩΝΙΟΥ

ΜΕΡΙΚΕΣ ΓΝΩΜΕΣ ΚΑΙ ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ

Το έργο του Μενέλαου Δαλιάνη αποτελεί μια αξιέπαινη και επιτυχημένη προσπάθεια να δώσει στον αναγνώστη μια ολοκληρωμένη εικόνα αυτού του αγώνα, που είναι και μια από τις πιο χρυσές σελίδες στην ιστορία του λαού μας. Στο έργο τα προβλήματα αναπτύσσονται ομαλά, χρονολογικά και με τις απαραίτητες ενότητες, σύμφωνα με τα διάφορα συναφή γεγονότα. Η γλώσσα του είναι στρωτή, το ύφος του γλαφυρό.

Το έργο έρχεται να συμπληρώσει ένα κενό και αποτελεί αναμφισβήτητα μια μεγάλη προσφορά στο λαό μας... Ως ιδιαίτερη αξία του συγγραφέα πρέπει να προσθέσουμε και το γεγονός ότι έβαλε το απαραίτητο σύνορο ανάμεσα στην ιστορία και την πολιτική φιλολογία.

Για όλα τα προβλήματα ο συγγραφέας δίνει τις δικές του απόψεις και εκτιμήσεις, ανοιχτά και θαρραλέα και χωρίς τάσεις αυθεντικότητας.

Γιώργος Κώτσιας

Νομικός

Είναι το μοναδικό, σχεδόν ολοκληρωμένο έργο, που περιλαμβάνει όλο το φάσμα του Αγώνα και της Πάλης του Κινήματος του πληθυσμού της Ελληνικής Μειονότητας στην Αλβανία, πλάι-πλάι με τον Αλβανικό λαό και με την αρωγή του Ελληνικού Λαού και των Δημοκρατικών Οργανώσεων ενάντια στους κατακτητές και τους συνεργάτες τους.

Το έργο έχει χαρακτήρα λαϊκό, διηγηματικό, με γλώσσα την ομιλούμενη και είναι προσιτό σε όλα τα στρώματα του πληθυσμού μας. Οι μέλλουσες γενιές θα βρουν τους παππούδες τους στον αγώνα ενάντια στους κατακτητές και συνεργάτες τους.

Προσπαθεί να δώσει τέλος στο χάος που υπάρχει για τα διάφορα γεγονότα του Αγώνα.

Η συγκέντρωση των στατιστικών στοιχείων είναι μεγάλη συμ-

βολή του Μενέλαου. Αυτές οι στατιστικές πρέπει να θεωρηθούν βάσιμες και αντικειμενικές και αυτές να χρησιμοποιούνται.

Δημήτρης Τσιάτης (Αλέκος)

Μελετητής του Αγώνα

Ο Μενέλαος μας δίδει ένα σοβαρό, ολοκληρωμένο έργο και σωστό για το μεγαλείο αυτού του αγώνα. Ξεφεύγει από τον κομματικό δογματισμό και παρουσιάζει τα γεγονότα με σωστά κριτήρια, δίνοντας ελεύθερα σκέψεις και γνώμες για τα συμβάντα. Με αντικειμενική αλήθεια παρουσιάζει την εποποιΐα του Αγώνα.

Βάσος Κορόσης

Δημοσιογράφος

Με μεγάλο ενδιαφέρον διάβασα το ιστορικό έργο του Μενέλαου Δαλιάνη. Ο συγγραφέας περιγράφει με ακρίβεια όλα τα γεγονότα στην περίοδο του Αγώνα ενάντια στους κατακτητές και στους ντόπιους συνεργάτες τους και νομίζω πως το πραγματοποίησε με μεγάλη επιτυχία.

Στο έργο περιγράφεται η ειλικρινής συνεργασία μεταξύ του αλβανικού και ελληνικού λαού.

Τα γεγονότα περιγράφονται με αμεροληψία. Πάνω από πολιτικές και ιδεολογικές σκοπιμότητες ο συγγραφέας βάζει την ιστορική αλήθεια.

Το σύγγραμμα αυτό θα μείνει ένα αξιόλογο γραπτό ντοκουμέντο για τον Αγώνα της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας στην Αλβανία. Ιδιαίτερη όμως αξία παίρνει αυτό για τους νέους μας και για τις μετέπειτα γενιές να γνωρίσουν τον αγώνα των προγόνων τους για λευτεριά και δημοκρατία.

Βασίλης Τάγαρης

Καθηγητής

Διάβασα προσεχτικά και με μεγάλο ενδιαφέρον το βιβλίο του Μενέλαου Δαλιάνη. Διαπιστώνω και ως απλός αναγνώστης, αλλά και ως ενεργός συνοδοιπόρος του εν λόγω Αγώνα ότι το βιβλίο αυτό αποτελεί μια ολοκληρωμένη μαρτυρία κατά το μέ-

γιστον δυνατόν που επιτρέπουν οι παντοειδείς ιστορικές πηγές και η προσωπική πείρα του συγγραφέα που έχει ζήσει ζωντανά και δραστήρια την εξελικτική πορεία αυτού του Αγώνα. Το έργο αποτελεί μια φωτεινή και ολοκληρωμένη ιστορία της ένοπλης και πολιτικής δραστηριότητας της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας για την εξασφάλιση των εθνικών και κοινωνικών της δικαιωμάτων.

Κώστας Βοζώρης

Ιστορικός

Κείμενο αξιόλογο. Η προβολή των γεγονότων, στοιχείων, εγγράφων (πολλά άγνωστα ως τώρα), προσώπων κ.τ.λ., η επιτυχής διασταύρωση και αντιπαράθεσή τους, η επιχειρηματολογία, τους δίδουν το μέγεθος του παλλαϊκού Αντιφασιστικού Εθnikoαπελευθερωτικού Αγώνα της Ε.Ε. Μειονότητας στην Αλβανία, στο πλευρό των προοδευτικών δυνάμεων της Αλβανίας, της Ελλάδας και διεθνών για εθνική και κοινωνικήλευτεριά.

Κώστας Ζάβαλης

Δημοσιογράφος

Στο βιβλίο περιγράφεται πλήρως ο αγώνας αυτής της περιόδου με αντικειμενικότητα, περιγράφεται ο ηρωισμός και οι θυσίες του λαού της Ε.Ε. Μειονότητας, ο ένοπλος αγώνας κατά των κατακτητών... Το βιβλίο αυτό είναι μια πολύτιμη προσφορά στο λαό της Ε.Ε. Μειονότητας και ιδιαίτερα στις νέες γενιές.

Χρήστος Βώκος

Αγωνιστής

Ο αντιφασιστικός εθniko-απελευθερωτικός αγώνας της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας της Αλβανίας κατά την περίοδο 1941-1944 είναι μια από τις λαμπρότερες σελίδες της ιστορίας του λαού μας και ένα ισχυρό πολιτικό όπλο για την προστασία των δικαιωμάτων του.

Δυστυχώς, μέχρι σήμερα δεν έχει γραφεί η ιστορία αυτού του αγώνα. Είναι αλήθεια πως έχουν δημοσιευθεί αρκετά άρθρα,

αφιερωμένα όμως σε μεμονωμένα συμβάντα και μάχες και σε συγκεκριμένες προσωπικότητες του αγώνα. Το κενό που δημιουργεί η έλλειψη μιας ιστορικής πραγματείας για τον αγώνα μας συνολικά είναι μεγάλο και πολιτικά επιζήμιο, διότι αφενός η νεολαία μας δεν έχει πού να διαβάσει την ιστορία του αγώνα, ενώ παράλληλα υπάρχει ο κίνδυνος να διαστρεβλωθεί και να παραποιηθεί η πραγματικότητα, με σκοπό τη δυσφήμιση του αγώνα.

Το έργο του Μενέλαου Δαλιάνη, αποτελεί μια αρκετά επιτυχημένη προσπάθεια, που καλύπτει κατά πολύ το μέχρι τώρα κενό της ιστορίας του αγώνα μας.

Παράρτημα Παλαίμαχων του Αντιφασιστικού Εθνικοαπελευθερωτικού Αγώνα της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας Αλβανίας:

Ο Πρόεδρος
Γιώργος Κώτσιας

Ο Γραμματέας
Θωμάς Μπούντρης

Τα Μέλη
Γιώργος Μάλλιος, Σπύρος Τζιας, Βαγγέλης Νάστος,
Μενέλαος Δαλιάνης, Βάσος Κορώσης, Βαγγέλης Αναγνώστης.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Από καιρό έχει γίνει αναγκαία η συγγραφή και εξιστόρηση σ' ένα σχετικά ολοκληρωμένο βιβλίο του Αντιφασιστικού Εθνικοαπελευθερωτικού Αγώνα του λαού της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας (Ε.Ε.Μ.) στην Αλβανία, στην περίοδο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, 1940-1944. Μέχρι τώρα έχουν γραφεί πολλά άρθρα, για μεμονωμένα γεγονότα, σε εφημερίδες στην Αλβανία και Ελλάδα και κατά κύριο λόγο στην εφημερίδα «Λαϊκό Βήμα», όργανο της Ελληνικής Εθνικής Μειονότητας, που εκδίδεται ταχτικά στο Αργυροκάστρο από το Μάιο του 1945 και μέχρι σήμερα.

Μία αξιέπαινη συμβολή εν προκειμένω έχουν δώσει οι αγωνιστές της Ελληνικής Εθνικής Αντίστασης Μίλτος Κυργιάννης και Παναγιώτης Παπαδημητρίου με το βιβλίο τους «Η Αντιφασιστική Οργάνωση της Ελληνικής Μειονότητας στην Αλβανία 1943-1944» (Εκδόσεις «Δωδώνη», Αθήνα 1982). Όμως το εν λόγω βιβλίο δεν πλαισιώνει ολοκληρωτικά τον αγώνα, αναφέρεται κυρίως στην πρώτη περίοδο αυτού, παρουσιάζει τη δράση τους για να βοηθήσουν, ως απεσταλμένοι του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ, την Οργάνωση του Αντιφασιστικού Κινήματος στη Μειονότητα και δεν επεκτείνεται στις μετέπειτα εξελίξεις και γεγονότα του Αγώνα. Εκτιμώντας στο ακέραιο τη συμβολή του Μιλτιάδη Κυργιάννη για την οργάνωση Κινήματος στη Μειονότητα, είναι αναγκαίο να διευκρινίσουμε ότι δεν είναι σωστή η άποψή του ότι στη Μειονότητα πριν την έλευσή του «δεν υπήρχε ίχνος αντιφασιστικής οργάνωσης». Όταν οι απεσταλμένοι του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ ήρθαν, αρχές Αυγούστου 1943 (απεσταλμένος του Ηπειρωτικού Γραφείου του ΚΚ Ελλάδας στην Περιφερειακή Επιτροπή του ΚΚ Αλβανίας Αργυροκάστρου, από τον Αύγουστο 1942 δρούσε ως σύνδεσμος ο Δημήτρης Τσιάτης, γνωστός με το ψευδώνυμο Αλέκος), σ' όλες τις περιοχές της Μειονότητας, χάρη στις προσπάθειες της Περιφερειακής Επιτροπής του Κομ-

μουνιστικού Κόμματος Αλβανίας (ΚΚΑ) και τη δράση του Συμβουλίου του Φρόντι Νατσιονάλ-Τσλιριμτάρ (δηλαδή του Αλβανικού ΕΑΜ-FNCL) της Περιφέρειας Αργυροκάστρου και των στελεχών της Ελληνικής Μειονότητας, είχαν οργανωθεί και δρούσαν ως όργανα του Αγώνα και της Λαϊκής Εξουσίας τα εθνοαπελευθερωτικά συμβούλια σε κάθε χωριό και είχε σχηματισθεί και η Τσέτα (ανταρτομάδα) του Πωγωνίου. Με την πάροδο του χρόνου, το Κίνημα έπαιρνε νέες διαστάσεις και προς αυτήν την κατεύθυνση, συνέβαλε στο μέτρο της και η άφιξη και δράση των απεσταλμένων αγωνιστών του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ.

Για τον Αντιφασιστικό Αγώνα στην Ελληνική Μειονότητα κυκλοφόρησε, επίσης, το βιβλίο των Λευτέρη Γκουβέλη από τη Δρόβιανη και Γιάννη Παππά από το Αλίκο, με τον τίτλο: «Άγνωστες ιστορικές στιγμές από το δράμα της Β. Ηπείρου» (Έκδοση «Επιτροπής Βορειοηπειρωτικού Αγώνα Ιωαννίνων», Γιάννενα 1986). Ο αναγνώστης βρίσκει σ' αυτό στοιχεία και απόψεις για τις προσπάθειες οργάνωσης του Εθνικού Κινήματος στην Ελληνική Μειονότητα υπό την ηγεσία του ΕΔΕΣ και του στρατηγού Ναπολέοντα Ζέρβα. Και το βιβλίο αυτό αναφέρεται μόνο στις αρχές του Κινήματος. Καλύπτει κυρίως την περίοδο Αυγούστου - Οκτωβρίου 1943 και δεν παρουσιάζει τις μετέπειτα εξελίξεις. Σε πολλές σελίδες του, μάλιστα, διαστρεβλώνεται η πραγματικότητα, είναι γεμάτο αυτοπροβολή και υποκειμενικότητα. Ασκείται όχι καλοπροαίρετη κριτική κατά των απόψεων και δράσης που ο Μίλτος Κυργιάννης παρουσιάζει στο βιβλίο του και κατά του πρωτοπόρου αγωνιστή της Μειονότητας Λευτέρη Τάλλιου. Σε 90 και πλέον σελίδες δεν βρίσκουμε έστω και μια γραμμή που να αναφέρεται σε μάχη κατά των κατακτητών και των συνεργατών τους. Όπως παραδόξως στη σελίδα 78 διαβάζουμε: «Οι αλύγιστοι αγωνιστές της περιοχής των Ριζών - Βούρκου αποτολμούν μια γενική επίθεση προς την περιοχή των Ριζών και συγκεκριμένα προς το χωριό Δίβρη, που κατείχετο από την Τσέτα, το οποίο και καταλαμβάνουν». Η Τσέτα δεν ήταν άλλη παρά το Τάγμα της Μειονότητας «Θανάσης Ζήκος». Ευτυχώς που αυτή η σύγκρουση ομογενών δεν είχε συνέχεια και επέκταση και αποσοβήθηκε ο επικίνδυνος και καταστρεπτικός εμφύλιος σπαραγμός στους κόλπους του λαού

της Ελληνικής Μειονότητας. Σε αρκετά ζητήματα το βιβλίο διαστρεβλώνει την πραγματικότητα και αποπροσανατολίζει τον αναγνώστη. Στη σελίδα 73 διαβάζουμε: «Η συνθηκολόγηση της Ιταλίας έβλαψε σοβαρά την προσπάθειά μας για να οργανώσουμε τις ανεξάρτητες μάχιμες Βορειοηπειρωτικές εθνικές ομάδες...». Η λογική και η τότε κατάσταση λέει το αντίθετο, ότι πιο κατάλληλη στιγμή από την κατάρρευση της Ιταλίας δεν υπήρχε, εκτός των άλλων, και λόγω του μεγάλου οπλισμού που πέρασε στα χέρια του λαού. Στη σελίδα 28 γράφει: «...Δεν υπάρχει ούτε ένα χωριό της Β. Ηπείρου που να δέχτηκε να οργανώσει λαϊκή κομμουνιστική επιτροπή», ενώ είναι αναμφισβήτητο γεγονός ότι σ' όλα τα χωριά της Ελληνικής Μειονότητας είχαν συγκροτηθεί οι λαϊκές εθνοαπελευθερωτικές επιτροπές, που αυθαίρετα χαρακτηρίζονται εδώ σαν «κομμουνιστικές επιτροπές». Ανάλογες αυθαίρετες απόψεις υπάρχουν πολλές σ' αυτό το βιβλίο. Σκοπός μας δεν είναι να κάνουμε ολόπλευρη κριτική, μόνο επισημαίνουμε ότι το βιβλίο διαστρεβλώνει την πραγματικότητα και ζημιώνει την ιστορική αλήθεια.

Για το Κίνημα Αντίστασης στην Ελληνική Εθνική Μειονότητα ασχολήθηκε, εν μέρει, και ο αγωνιστής του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ, διοικητής λόχου του Τάγματος της Μειονότητας «Θανάσης Ζήκος», Νίκος Γ. Ζιάγκος, γνωστός με το ψευδώνυμο «Σουλιώτης», στο δίτομο βιβλίο του «Αγγλικός ιμπεριαλισμός και Εθνική Αντίσταση 1940-1945» (Αθήνα 1978, τόμος Β', σελ. 30-33). Πιο εκτεταμένα γράφει ο ιστορικός του ΕΔΕΣ Μιχάλης Ι. Μυριδάκης στο βιβλίο του «Αγώνες της φυλής. Η Εθνική Αντίσταση ΕΔΕΣ - ΕΟΕΑ 1941-1944» (Αθήνα 1976, τόμος Α'). Σημαντικές πληροφορίες μας δίνει και ο Θεόδωρος Κ.Π. Σαράντης στο βιβλίο του «Το Βορειοηπειρωτικό Ζήτημα και ο Ναπολέων Ζέρβας» (Αθήνα 1985).

Χωρίς καμιά υποτίμηση για τα προαναφερθέντα έργα, τα οποία φωτίζουν από διαφορετικές πολιτικές και ιδεολογικές θέσεις νομίζουμε ότι το Κίνημα της Ελληνικής Μειονότητας χρειάζεται μια ολοκληρωμένη μελέτη, που θα περιλαμβάνει σε χρόνο και έκταση όλες τις πτυχές και φάσεις της ανάπτυξής του. Με το αίσθημα της πατριωτικής ευθύνης και της ιστορικής αλήθειας, επιχειρούμε την εκπλήρωση αυτού του σκοπού, με

την έκδοση του παρόντος βιβλίου, χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει ότι δεν επιδέχεται την όποια κριτική.

Η ιστορική απόσταση που μας χωρίζει από τις μέρες του Αγώνα και οι εξελίξεις που ακολούθησαν στη μεταπολεμική περίοδο, ιδιαιτέρως στις χώρες του άλλοτε λεγόμενου υπαρκτού σοσιαλισμού, οι οποίες απέδειξαν το εσφαλμένο πολλών μονομερών θέσεων και προσανατολισμών, μας παρέχουν σήμερα τη δυνατότητα να δούμε τα πράγματα, στο μέτρο του δυνατού, πιο αντικειμενικά, απαλλαγμένα από δογματισμό, πολιτικοποίηση και συγκυριακή σκοπιμότητα που δεν μπόρεσαν να αποφύγουν παλαιότερα κείμενά μας.

Είναι αναμφισβήτητο γεγονός ότι η ιστορική πορεία της περιοχής, που με την ίδρυση το 1913 του Αλβανικού Κράτους, περιελήφθη εντός των κρατικών αλβανικών συνόρων και που διεθνώς έχει αναγνωρισθεί από την Κοινωνία των Εθνών ως Εθνική Ελληνική Μειονότητα στην Αλβανία, είχε, προ αυτού, ως αναπόσπαστο μέρος της Ηπείρου, την ίδια πορεία μ' εκείνη ολόκληρου του Ελληνισμού. Η αποκοπή από τον κορμό του έθνους το 1913 διέκοψε την ιστορική πορεία που ακολούθησε ο άλλος ελληνισμός της Ηπείρου και δημιούργησε για το λαό της Ελληνικής Μειονότητας τη γνωστή ιδιαιτερότητα της βίαιας ένταξης σε μια κοινωνία που ψυχικά, πολιτιστικά, ιστορικά και παραδοσιακά ήταν ξένη με την ελληνική συνείδηση και την ελληνική ταυτότητα, με το όραμα της εθνικής αποκατάστασης και απελευθέρωσης του λαού της Μειονότητας. Παρόλα αυτά η προσάρτηση των ελληνικών περιοχών στο Αλβανικό Κράτος δεν μπόρεσε, και ως σήμερα, να αποκόψει ψυχικά τους κατοίκους από τον εθνικό κορμό, από τη μητέρα Ελλάδα, από το να αισθάνονται Έλληνες, από το να διατηρούν ζωντανά βαθιά στην ψυχή τους την ελπίδα της εκπλήρωσης των εθνικών ιδανικών. Για την προστασία, καλλιέργεια και ανάπτυξη αυτών των ιδανικών, ο λαός της Ελληνικής Μειονότητας έχει αγωνιστεί στη μακρά περίοδο των 80 και πλέον ετών, με όλες του τις δυνάμεις. Η ιστορική αλήθεια ομολογείται και από αυτή την αντικειμενική αλβανική πλευρά. Σε μια εμπιστευτική έκθεση προς το Υπουργείο Παιδείας των Τιράνων, το 1937, για την κατάσταση των σχολείων στη Μειονότητα, ο γενικός επιθεωρητής της Παιδείας

της Περιφέρειας Αργυροκάστρου Κολ Κότσι, μεταξύ άλλων, έγγραφε: «Όλοι αυτοί μαζί (αι ελληνόφωνοι περιφέρειαι) είναι μια συνέχεια των μερών, τα οποία ευρίσκονται εκείθεν των συνόρων μας. Τα δύο αυτά μέρη, τα ένθεν και εκείθεν διακοπτόμενα μόνον υπό της γραμμής των συνόρων, έχουν σχεδόν την αυτήν γεωγραφικήν και κοινωνικήν σύστασιν. Έχουν την αυτήν θρησκείαν, την αυτήν ιστορίαν, τα αυτά έθιμα, την ιδίαν ενδυμασίαν και είναι στενά συνδεδεμένα δια συγγενικών και πάσης φύσεως συμφερόντων. Το τμήμα το εναπομείναν εντός των συνόρων μας είναι ελληνόφωνον από απόψεως γλώσσης και ελληνικόν από απόψεως αισθημάτων. Είναι περισσότερον ελληνικόν από ό,τι το άλλο μέρος, επειδή το μέρος εκείθεν των συνόρων ησύχασεν από τον κίνδυνο που ηπέιλη τη γλώσσαν και την εθνικήν του ψυχήν, ενώ το μέρος το εντεύθεν των συνόρων, μη επιθυμούν να αναγνωρίσει την γενομένην αλλαγήν διετήρησεν, όπως πρώτα, το πνεύμα της αντιδράσεως...»¹.

Βασικοί συντελεστές στην επιτυχία αυτού του αγώνα ήταν τα σχολεία, η Εκκλησία, η προσήλωση, διατήρηση και καλλιέργεια των λαϊκών παραδόσεων και λαογραφίας και η ολόπλευρη, πολιτική, διπλωματική και ηθική υποστήριξη των ελληνικών κυβερνήσεων και των απανταχού του κόσμου ομογενών. Οι δάσκαλοι, οι ιερείς, οι έφοροι των εκκλησιαστικών και μοναστηριακών επιτροπών, στάθηκαν στυλοβάτες του ελληνισμού. Άσβεστη διατήρησαν τη φλόγα των λαϊκών παραδόσεων οι θρησκευτικές γιορτές και τα πανηγύρια, οι γάμοι, οι βαπτίσεις, τα παραμύθια, οι οργανοπαίχτες με τα κλαρίνα και τα βιολιά, οι τραγουδιστές και οι μοιρολογίστρες, οι χορευτές, καθώς και οι παραδοσιακές ενδυμασίες.

Ο αγώνας για τη διατήρηση της εθνικής ταυτότητας έφερε διαρκώς το λαό της Μειονότητας σε αντιπαράθεση με τους εθνικιστικούς κύκλους της Αλβανίας και με την επίσημη πολιτική του αλβανικού κράτους, που ακατάπαυστα προσπαθούσαν

1. Kol Koci: «Raporti Syntetik mbl shkollat dhe trethet grekofone». Αντίγραφο του πρωτότυπου βρίσκεται στο Προσωπικό Αρχείο του συγγραφέα. Βλέπε και Γεωργίου Παπαδοπούλου: «Η Εθνική Ελληνική Μειονότητα εις την Αλβανία και το σχολικόν αυτής ζήτημα», σελ. 126. Εκδόσεις Ιδρύματος Βορειοηπειρωτικών Ερευνών, Ιωάννινα 1981.

να αμβλύνουν και να εξουδετερώσουν το εθνικό του αίσθημα. Εδώ αρκεί να αναφέρουμε εμπιστευτικό έγγραφο που ο νομάρχης Αργυροκάστρου Zef Kadarja είχε αποστείλει το 1929 στο Υπουργείο Παιδείας των Τιράνων. «Σε σχέση, γράφει, με τα ελληνόφωνα σχολεία, αυτά πρέπει να έχουν το ίδιο πρόγραμμα όπως τα αλβανικά κυβερνητικά, τα ίδια κείμενα, οι δάσκαλοι να γνωρίζουν την αλβανική γλώσσα και η αλβανική γλώσσα να είναι υποχρεωτική σε όλη τη σχολική ύλη εκτός των θρησκευτικών και της ελληνικής γλώσσας ως γλώσσα». Και συνεχίζει: «Δεν προτιθέμεθα να εθνικοποιήσουμε αυτούς τους ελληνόφωνους, όμως, τουλάχιστον πρέπει να προσπαθήσουμε με κάθε τρόπο για να αφομοιωθούν αυτοί από τους αλβανούς»¹. Αποκορύφωση αυτής της ανθελληνικής πολιτικής είναι η απαγόρευση της εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας στα σχολεία της Ε.Ε. Μειονότητας και σε απάντηση η γενική πανμειονωτική σχολική απεργία που άρχισε την 1η Σεπτεμβρίου 1934 και έληξε με επιτυχία το 1935, με τη γνωμοδότηση του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης, που δικαίωσε την απαίτηση του λαού της Μειονότητας. Έτσι άρχισε η επαναλειτουργία των σχολείων (1935-1936) με τη διδασκαλία των μαθημάτων στη μητρική, ελληνική γλώσσα.

Σκληρός ήταν ο αγώνας του λαού της Μειονότητας για τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου. Οι συγκρούσεις μεταξύ των αγροτών και των μπέηδων και αγάδων στο Βούρκο και τη Δρόπολη είναι λαμπρές σελίδες στην ιστορία των αγώνων του λαού μας την περίοδο εκείνη.

Μετά την κατάκτηση της Αλβανίας και την επίθεση κατά της Ελλάδας από τον ιταλικό φασισμό, στις νέες συνθήκες που δημιούργησε ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος και η κατοχή, ο λαός της Μειονότητας τάχθηκε ανεπιφύλακτα στο πλευρό των λαών που αγωνίζονταν κατά των ναζιφασιστών επιδρομέων για ελευθερία και δημοκρατία, διατηρώντας στην καρδιά του την ελπίδα της εθνικής του αποκατάστασης. Η επιλογή της ανεπιφύλακτης συμμετοχής στον Αντιφασιστικό Αγώνα ήταν η πιο

1. AQSH: Fondi 252. Dosje 206, V 1929, fage 3-5. Σημείωση: AQSH σημαίνει Κεντρικό Κρατικό Αρχείο Αλβανίας. Στο εξής θα χρησιμοποιούνται μόνο τα αρχικά.

σωστή και η πιο φρόνιμη πολιτική απόφαση του λαού της Μειονότητας επιβεβλημένη από τις τότε συγκεκριμένες στρατιωτικές και πολιτικές συνθήκες.

Έπρεπε και ο λαός της Ε.Ε. Μειονότητας να ανταποκριθεί στο γενικό ξεσκήκωμα των λαών και του αντιφασιστικού συνασπισμού για τη συντριβή του Άξονα. Ηθικά και πολιτικά δεν επιτρεπόταν να μείνει αδιάφορος όταν, γύρω του, αγωνίζονταν οι ομογενείς αδελφοί Έλληνες, ο φίλος αλβανικός λαός και όλοι οι άλλοι. Κάθε στάση αποχής, ουδετερότητας, «πολιτικής αναμονής», «αυτοάμυνας», «οι σύμμαχοι Άγγλοι θα μας φέρουν τη λευτεριά στο πιάτο» κ.λπ., μόνο ηττοπάθεια δήλωνε και θα ερχόταν σε αντίθεση με τις Συμμαχικές Δυνάμεις και, φυσικά, θα εξυπηρετούσε τον εχθρό. Η θέση της λεγόμενης ένοπλης ουδετερότητας που διακήρυξαν στις αρχές του Αγώνα ορισμένοι παράγοντες της Μειονότητας, υπονόμει τον αντιφασιστικό αγώνα των εθνικοαπελευθερωτικών κινημάτων, τόσο στην Αλβανία όσο και στην Ελλάδα. Μια τέτοια ουδετερότητα, αναμφισβήτητα θα δημιουργούσε επικίνδυνες καταστάσεις και περιπλοκές με απρόβλεπτες καταστρεπτικές συνέπειες για το λαό της Ελληνικής Μειονότητας.

Η συμμετοχή στον Αντιφασιστικό Αγώνα ήταν επιβεβλημένη, γιατί έτσι εξασφαλίσαμε τις απαραίτητες προϋποθέσεις για να διεκδικήσουμε, μετά τον πόλεμο, τα απαραίτητα εθνικά, κοινωνικά και δημοκρατικά δικαιώματά μας, μη εξαιρουμένου και του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης.

Η ένταξη στον Αντιφασιστικό Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα ανταποκρινόταν και στα αιτήματα των εργαζομένων της Μειονότητας για κοινωνική και οικονομική αποκατάσταση. Κατά κύριο λόγο της αγροτιάς, που υπέφερε τα πάνδεινα από τη φεουδαρχική εκμετάλλευση. Με τον αγώνα της θα μπορούσε να γίνει κυρίαρχος της γης και να απαλλαχτεί από τη μεγάλη φτώχεια που τη βασάνιζε.

Η συμμετοχή του λαού της Ελληνικής Μειονότητας στον Αγώνα κατά των κατακτητών στο πλευρό του Αλβανικού λαού ήταν μαζική και ολόπλευρη. Οι άνθρωποι διέκριναν καθαρά το καινούργιο στις ιδέες του Κινήματος, την ποιοτική διαφορά από προηγούμενα κηρύγματα και εξοικειώθηκαν με τις νέες ιδέ-

ες. Με την πάροδο του χρόνου πολλαπλασιάζονταν οι δυνάμεις της Αντίστασης. Πάνω από 1.500 αντάρτες, άντρες και γυναίκες, πήραν τα όπλα και πολέμησαν ενταγμένοι σε τρία τάγματα της Ελληνικής Μειονότητας και σε διάφορες άλλες μονάδες σε διάφορες επαρχίες της Αλβανίας. Κάθε χωριό είχε και την εφεδρική μαχητική του ομάδα. Το τίμημα που πλήρωσε ο λαός της Μειονότητας σ' αυτόν τον αγώνα ήταν μεγάλο. Περίπου 140 αγωνιστές πέσανε στα πεδία των μαχών. Μεταξύ αυτών δύο «Ηρωες του λαού», ο Λευτέρης Τάλλιος από το χωριό Χαντίραγα (σήμερα Λευτέρη Τάλλιο) του Βούρκου και ο Θοδωρής Μάστορας από το χωριό Τσιάτιστα του Πωγωνίου.

Σε σύγκριση με τον αριθμό των κατοίκων της Ελληνικής Εθνικής Μειονότητας είναι λίγες οι περιοχές της Αλβανίας με τόσο μεγάλο ποσοστό συμμετοχής και θυσιών. Επιπλέον είναι ζήτημα εάν υπήρχε άλλη Μειονότητα στα Βαλκάνια που να συμμετείχε καθολικά στην Αντίσταση, με συνέπεια και αποφασιστικότητα όπως η Εθνική Ελληνική Μειονότητα στην Αλβανία, γεγονός που τιμάει ιδιαίτερα το λαό μας.

Ο Αντιφασιστικός Εθνικοαπελευθερωτικός Αγώνας της Μειονότητας στη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου αποτελεί μια λαμπρή και ένδοξη σελίδα στην ιστορία του. Θεμελιώδης γνώμονας αυτού του αγώνα ήταν το συμφέρον της Ελληνικής Μειονότητας. Χάρη σ' αυτόν τον αγώνα ο λαός μας κατόρθωσε να αποφύγει την καταστροφή του, το ξεκλήρισμά του, να επιβιώσει στη διάρκεια του πολέμου και να εξασφαλίσει πολιτικό μερίδιο για να διεκδικήσει τα δικαιώματά του μετά τον πόλεμο, την ισοτιμία με τον αλβανικό λαό και το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης. Το ότι δεν πραγματοποιήθηκε η αυτοδιάθεση αυτό δεν σημαίνει, όπως ισχυρίζονται ορισμένοι, ότι η συμμετοχή στον Αγώνα στο πλευρό του αλβανικού λαού ήταν λανθασμένη και επιζήμια για την εθνική αποκατάσταση του λαού της Ελληνικής Μειονότητας. Οι μεταπολεμικές εξελίξεις στην Αλβανία και την Ελλάδα και η διεθνής συγκυρία που δεν αναγνώρισε το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης των μειονοτήτων και δεν επέτρεψε καμιά αλλαγή των προπολεμικών διακρατικών συνόρων στα Βαλκάνια, νομίζουμε ότι ήταν ο αποφασιστικός συντελεστής που απέκλεισε το ζήτημα της αυτοδιάθεσης. Εάν στην Ελλάδα και στην

Αλβανία θα είχαν επικρατήσει μετά τον πόλεμο διαφορετικές πολιτικές εξελίξεις, το πρόβλημα μπορεί να αντιμετωπιζόταν και διαφορετικά. Αυτό προκύπτει και από την ομιλία του Εμβέρ Χότζα στην Ολομέλεια της ΚΕ του ΚΚΑ στο Μπεράτι (23-27 Νοεμβρίου 1944), όπου για το ζήτημα αυτό λέγει: «Η υπόθεση είναι να εξυψώσουμε την πολιτική ωριμότητα των μειονοτικών μαζών να δουν πώς βαδίζουν τα πράγματα στην Ελλάδα... και να τις πείσουμε ότι στη σημερινή κατάσταση δεν είναι απαραίτητο και δεν τίθεται το πρόβλημα της ένωσης με την Ελλάδα... Πρέπει να πούμε στους μειονοτικούς ότι σήμερα δεν είναι η υπόθεση των εθνικών συνόρων αλλά των πολιτικών συνόρων»¹. Κάθε προσπάθεια που αμφισβητεί την ορθότητα του Αγώνα είναι υποκειμενική, αβάσιμη και απαράδεκτη.

Μετά τη νίκη κατά των κατακτητών, στην Αλβανία εγκαθιδρύθηκε η λεγόμενη Λαϊκή Δημοκρατία που κατέληξε στο δικτατορικό κομμουνιστικό καθεστώς του Εμβέρ Χότζα. Η μελέτη της κατάστασης της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας στο εν λόγω καθεστώς δεν είναι αντικείμενο του παρόντος βιβλίου. Είναι αναγκαίο να το τονίσουμε ότι η μεταπολεμική περίοδος διέψευσε αρκετές ελπίδες και προσδοκίες του Αγώνα του λαού της Μειονότητας.

Εφαρμόστηκε η πολιτική της πλήρους απομόνωσης της Μειονότητας από τον εθνικό κορμό, από τη μητέρα Ελλάδα. Απαγορεύτηκε όχι μόνο η ελεύθερη κυκλοφορία και επικοινωνία εκείθεν και εντεύθεν των συνόρων αλλά και η παροχή διαβατηρίων. Διεκόπη οποιαδήποτε επαφή οικογενειακής και συγγενικής μορφής. Έγινε συστηματική προσπάθεια για αποκοπή κάθε ψυχικής, πολιτιστικής και πνευματικής σύνδεσης του λαού της Ελληνικής Μειονότητας με τον υπόλοιπο ελληνισμό. Άρχισε να καλλιεργείται συστηματικά η υπονόμευση της συνείδησης και ταυτότητας με τη λεγόμενη μειονοτική συνείδηση και ταυτότητα. Ο όρος Εθνική Ελληνική Μειονότητα αντικαταστάθηκε με τον όρο Μειονότητα και με την κοινή Πατρίδα Αλβανία.

1. Libri: «Politike antikombetate e Enver Hoxhes». Botim i Arkives se Pergjithshme, faqe 29, Tirane 1996.

Απλή αναφορά στην Ελλάδα ή στον Ελληνισμό προξενούσε δυσσαρέσκεια, αν όχι κάτι χειρότερο, στους παράγοντες του καθεστώτος. Η διδασκαλία της ελληνικής μητρικής γλώσσας περιορίστηκε στις τέσσερις πρώτες τάξεις του δημοτικού σχολείου ενώ στον δεύτερο κύκλο, δηλαδή, στις τέσσερις ανώτερες τάξεις του οχτάχρονου διδάσκονταν μόνο τέσσερις ώρες την εβδομάδα. Στα σχολικά προγράμματα η ιστορία, γεωγραφία της Ελλάδας και ο ελληνικός πολιτισμός δεν κατείχαν περισσότερο απ' ό,τι κατείχαν οι άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Η αυθαίρετη και παράλογη απαγόρευση των θρησκευμάτων στην Αλβανία, ήταν ένα μεγάλο κακό για όλο τον αλβανικό λαό, όμως πιο μεγάλο ήταν για το λαό της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας, γιατί έκοψε έναν αναντικατάστατο κρίκο που συνέδεε το λαό της Μειονότητας με τον Ελληνισμό, την ελληνοορθόδοξη εκκλησία, τη βρυσομάνα του Ελληνικού Έθνους.

Υπάρχει όμως και η άλλη πλευρά. Λόγοι πολιτικοί, ιδεολογικοί καθώς και οικονομικά συμφέροντα του καθεστώτος αλλά και η διεθνής συγκυρία, επέβαλαν στο αλβανικό κράτος, μαζί με τ' άλλα, να χειριστεί το πρόβλημα της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας με περίσκεψη και σύνεση, αποφεύγοντας τα άκρα. Με τη συμμετοχή του στον Αντιφασιστικό Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα και τις θυσίες του ο λαός της Μειονότητας απέκτησε αναφαίρετα πολιτικά, κοινωνικά και οικονομικά δικαιώματα, που ούτε επίκαιρο ήταν αλλά και ούτε συνέφερε στο αλβανικό κράτος να τα παραγνωρίσει. Είναι ακριβώς αυτοί οι λόγοι που σ' όλη τη διάρκεια του ολοκληρωτικού καθεστώτος παρέμεινε ανέπαφη η δημογραφική σύνθεση του πληθυσμού στον καθεαυτό της χώρο. Δεν έγινε καμιά προσπάθεια αποικισμού με αλβανούς. Εξαιρουμένου ενός συνοριακού χωριού δεν έχουμε άλλη βίαιη μαζική μετακίνηση πληθυσμού στο εσωτερικό της χώρας. Πλατιά ήταν η συμμετοχή στην πολιτική και πολιτιστική ζωή της χώρας με τη συμμετοχή αντιπροσώπων του λαού της Ελληνικής Μειονότητας στα εκλεγμένα και διορισμένα τοπικά όργανα της εξουσίας, στην Αλβανική Βουλή, στα υπουργεία, στις στρατιωτικές μονάδες, στα ανώτατα εκπαιδευτικά και επιστημονικά ιδρύματα. Κατασκευάστηκαν σοβαρά εγγειοβελτιωτικά και αρδευτικά έργα στις πεδιάδες του Βούρ-

κου, της Δρόπολης και αλλού. Ετοιμάστηκαν χιλιάδες στελέχη με ανώτατη και μεσαία εκπαίδευση που δρούσαν στο χώρο της Μειονότητας και σ' όλη την Αλβανία. Η κοινωνική πρόνοια, η δωρεάν ιατρική περίθαλψη, η συνταξιοδότηση ήταν για όλους.

Όσα προαναφέραμε εδώ, και άλλα, ούτε επισκιάζουν ούτε θίγουν τον απώτερο στρατηγικό σκοπό της πολιτικής ηγεσίας της Αλβανίας απέναντι της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας. Νομίζουμε πως μακροπρόθεσμα, ακολουθώντας αυτήν την ταχτική το καθεστώς Χότζα αποσκοπούσε να πραγματοποιήσει σταδιακά και όχι βίαια (η βία προκαλεί αντιβία) την πλήρη πολιτική, οικονομική και πολιτιστική ενσωμάτωση των κατοίκων της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας στο αλβανικό κράτος και στην αλβανική κοινωνία. Ενδεικτικά για την πραγματοποίηση του απώτερου αυτού σκοπού ήταν και η ανοιχτή παραγνώριση της ελληνικής εθνικότητας των κατοίκων της Μειονότητας, που είχαν εγκατασταθεί, λόγω απασχόλησης, σε διάφορες επαρχίες και πόλεις της Αλβανίας, όπου στις γενόμενες απογραφές του πληθυσμού, αυθαίρετα η εθνικότητά τους καταγραφόταν αλβανική. Και σήμερα είναι παράδοξο που στην ταυτότητα ενός αδελφού η εθνικότητα είναι γραμμένη ελληνική ενώ στην ταυτότητα του άλλου είναι γραμμένη αλβανική.

Παρόλες αυτές τις αντιξοότητες ο λαός της Ελληνικής Εθνικής Μειονότητας διατήρησε και στις συνθήκες του ολοκληρωτικού καθεστώτος, ακμαίο το εθνικό του φρόνιμα· υπεράσπισε την εθνική του ελληνική ταυτότητα, τα πνευματικά, θρησκευτικά, πολιτιστικά και δημοκρατικά δικαιώματά του, αντιμετωπίζοντας περιορισμούς, διακρίσεις, καχυποψίες και εξορίες. Η πατριωτική έκρηξη του ελληνισμού της Αλβανίας με την ευθύς εξ αρχής πλήρη συμμετοχή του στον αγώνα για την ανατροπή του δικτατορικού καθεστώτος αποτελεί και τη μεγαλύτερη απόδειξη γι' αυτό.

Με την εγκαθίδρυση στην Αλβανία της δημοκρατίας δημιουργήθηκαν σε κάποιο βαθμό νέες συνθήκες για τον παραπέρα αγώνα του λαού της Μειονότητας για την κατοχύρωση των εθνικών, πολιτικών και δημοκρατικών δικαιωμάτων του. Η θέση αυτή παρέμεινε στην ημερήσια διάταξη και κατά την περίοδο της «δημοκρατίας» τύπου Μπερίσα, η οποία αποτελείωσε

ό,τι είχε απομείνει από το προηγούμενο δικτατορικό καθεστώς εφαρμόζοντας την πολιτική της γκετοποίησης στη Μειονότητα, την εκδίωξη των μειονοτικών από τα κεντρικά όργανα του κράτους, από το στρατό και την αστυνομία, με κορυφαία τη σκηνοθετημένη δίκη των πέντε, με τις προσαγωγές στα ανακριτήρια πολλών αθώων ανθρώπων για τρομοκρατία, με τον αποκλεισμό της λαογραφίας της Μειονότητας από την τηλεόραση και τα ΜΜΕ, με τον ανοιχτό ανθελληνισμό, κλπ.

Σημαντικό ρόλο στην οργάνωση της Μειονότητας και στη διατήρηση του υψηλού ήθους των κατοίκων με την πολύπλευρη συμπαράσταση της μητέρας Ελλάδας, διαδραματίζει σήμερα η Ομόνοια, η πολιτική και πολιτιστική οργάνωση του ελληνόφωνου στοιχείου.

Κατά κανόνα η θέση των μειονοτήτων είναι επισφαλής. Συχνά αυτές έχουν γίνει «μήλον της έριδος» μεταξύ των ενδιαφερομένων πλευρών. Η Εθνική Ελληνική Μειονότητα στην Αλβανία, στο μέτρο του δυνατού, στις δύσκολες καμπές της ιστορίας, στάθηκε στο ύψος των περιστάσεων, μακριά από ακραίες θέσεις και πράξεις. Στα χρόνια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου πάγια θέση της ήταν η συνεργασία με το FNCL (το Αλβανικό EAM), με τις δημοκρατικές δυνάμεις Αντίστασης στην Αλβανία. Το ίδιο συνέβη και στην περίοδο της κατάρρευσης του δικτατορικού καθεστώτος. Σήμερα παραμένει σημαντικός παράγοντας για την εδραίωση και την ανάπτυξη της αληθινής δημοκρατίας στην Αλβανία και σοβαρός συντελεστής για την ανάπτυξη της φιλίας και συνεργασίας μεταξύ των δύο λαών, των πιο αρχαίων στο χώρο της Βαλκανικής Χερσονήσου.

Για τη συγγραφή του παρόντος βιβλίου έχουμε χρησιμοποιήσει πηγές από τα αντίστοιχα βιβλία των συγγραφέων: Μιλτιάδη Κυργιάννη και Παναγιώτη Παπαδημητρίου, Νίκου Ζιάγκου, Στέφανου Σαράφη, Μιχάλη Μυριδάκη, Θεόδωρου Σαράντη, Λευτέρη Γκουβέλη και Γιάννη Παππά, Γεωργίου Παπαδόπουλου, Kol Coci, Γεωργίου και Χρήστου Κολυβοπούλου, Νικόλαου Παπαδόπουλου. Επίσης χρησιμοποιήσαμε ντοκουμέντα από το Αρχείο του ΚΚ Αλβανίας, από το Κεντρικό Κρατικό Αρχείο της Αλβανίας, από την Ιστορία του αλβανικού λαού και την Ιστορία του Αντιφασιστικού Εθνικοαπελευθερωτικού Αγώνα της Αλβα-

νίας, από τις συνεντεύξεις με αγωνιστές της Ελληνικής Μειονότητας, από το προσωπικό μας αρχείο και από άλλες πηγές.

Προς όλους απευθύνουμε ευχαριστίες και ευγνωμοσύνη. Ιδιαίτερως ευχαριστούμε το συνάδελφο Γιάννη Κορίδη, διακεκριμένο συγγραφέα των ελληνικών γραμμάτων και το γιο του Κωνσταντίνο, ιδιοκτήτη του εκδοτικού οίκου «Ιωλκός», που με την ευγενή φροντίδα τους στάθηκε δυνατή η έκδοση αυτού του βιβλίου.

Τίρανα, Νοέμβριος 1997

Μενέλαος Β. Δαλιάνης